

De tentoonstelling op de catalogus kwamen tot stand dankzij een financiële bijdrage van de Provincie Utrecht.
ISBN 90-73285-67-4
© 2000 Centrum Beeldende Kunst Provincie Utrecht, Amersfoort / Centraal Museum, Utrecht / Prof. dr. J. van Gijn
Van werken van beeldende kunstenaars, aangestoken bij een 1545-organisatie, zijn de publicaties in het gebied niet Beeldrecht te verspreiden.
© 2000, c/o Beeldrecht Kunstleven
Utrecht/Amersfoort 1999

Ontwerp catalogus
Irmie Boon, Amersfoort
Fotografie
Ernst Moritz, Den Haag
Hans Wildschut, Rotterdam
Fotodienst Utrecht, Rotterdam
Gerit Jan van Rooij, Amsterdam
Lithografie en druk
Callit & Meischke, Amsterdam
Definitief overgenomen uit Van Dale
Groet Woordenboek der Nederlandse Taal
(derende, hetzende uitgave)
Utrecht/Amersfoort 1999

Van: Meta Knol
Aan: s.e.koele@neuro.azu.nl
Datum: 08-02-00, 11:58

Aan: Prof. dr. J. van Gijn
Betreft: artikel catalogus tekeningententoonstelling

Beste heer Van Gijn,

Het Centraal Museum in Utrecht beheert een bijzondere verzameling hedendaagse tekeningen, die sinds 1985 bijeen is gebracht in opdracht van de Provincie Utrecht. Daarvan zal in april/mei een tentoonstelling te zien zijn in het Centrum Beeldende Kunst van de Provincie in Amersfoort, onder de titel Zinnenprikkelend. Voor de begeleidende tentoonstellingscatalogus had ik een tekst in gedachten, waarin de interactie tussen het oog van de kunstenaar en zijn tekenende hand wordt toegelicht, in technische maar toch toegankelijke bewoordingen. Anders gezegd, in lektentaal: een tekst over de coördinatie en sturing vanuit de hersenen van het 'beeldend denken', in wisselwerking met de waarneming en de handeling van het tekenen. Voorwaar geen sinecure, lijkt me, maar misschien is het te doen? De behoefte aan een dergelijk artikel komt voort uit twee dingen. Op de eerste plaats kleefte aan tekeningen het hardnekkige cliché dat ze een sterke spontaniteit vertegenwoordigen; de directe uitdrukingskracht van tekeningen wordt al eeuwenlang telkens opnieuw geroemd, alsof het 'beeldend denken' en de handeling van het tekenen dicht bij elkaar liggen dan bijvoorbeeld bij het schilderen, waar vaak meer denkwerk en planning vooraf gaan aan de uitvoering. Hoewel er juist in deze tijd veel tekenaars zijn die zich – al dan niet opzettelijk – onttrekken aan deze clichématige karakterisering, blijft die voortdurend de kop opsteken... Meestal wordt over deze problematiek geschreven door kunsthistorici en -critici, wat in de loop der tijd veel 'zachte' en psychologiserende argumenten heeft opgeleverd: de tekening als een directe weerslag van het zielenleven van de kunstenaar. Het leek me zinvol om de theorie van de 'directe uitdrukingskracht' nu eens te toetsen aan 'harde' feiten: hoe vindt die interactie tussen hersenen, oog en hand dan plaats, zo ongeveer of heel precies? Als u ervoor voelt om uw kennis en ervaring hieromtrent in een korte tekst uiteen te zetten, dan zou ik zeer verheugd zijn! Vanzelfsprekend kunt u bij mij terecht voor meer informatie over de tekeningenverzameling, de tentoonstelling en/of de publicatie. Ik ben bereikbaar per e-mail, of telefonisch: 030-2362362 (Centraal Museum, di t/m vr). Benieuwd naar uw reactie verblijf ik, met vriendelijke groet.

Meta Knol

Zinnenprikkelend

Rosemin Hendriks
houtschool en conté op papier

René Daniëls
waterverf en potlood op papier

Kees Smits
olieverf op papier

Armando
potlood en kleurpotlood op papier

Marlene Dumas
papier, inkt, krijt en waterverf op papier

Robbie Cornelissen
potlood en aquarel op papier

Jans Muskee
potlood op papier

Constant
potlood, krijt en aquarel op papier

Rob van Koningsbruggen
olieverf op papier

Henri Jacobs
potlood op papier

Erik Andriess
gemengde techniek op papier

Carel Visser
collage met reproductie, veren en inkt op papier

Mai van Oers
aquarel en gouache op papier

Paul Klemann
marker, viltstift, 6B-potlood en kleurpotlood op krantenpapier

Jan Schoonhoven
viltstift op papier

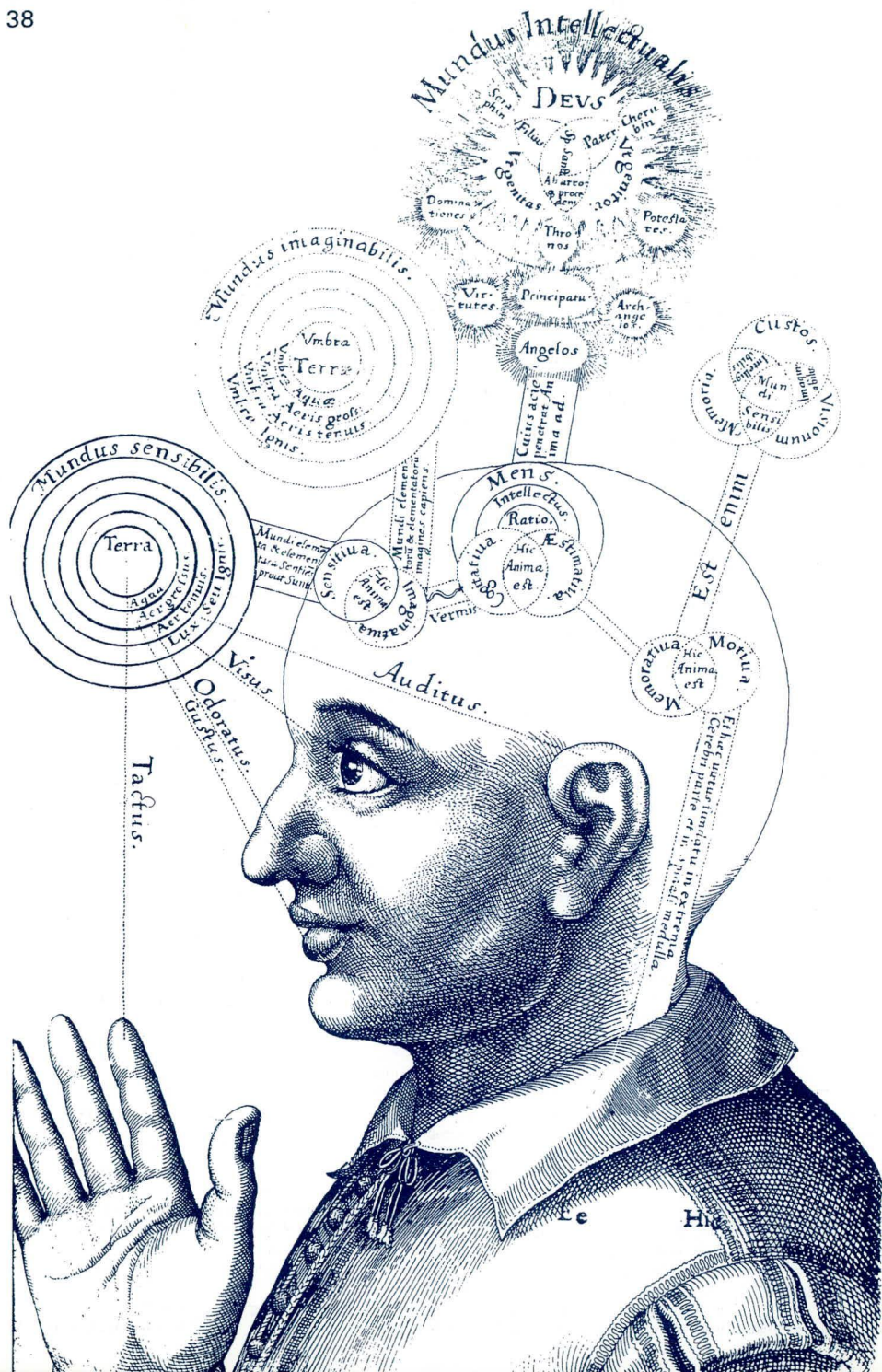
Centrum
Beeldende Kunst
Provincie
Utrecht

Voorwoord

De Provincie Utrecht heeft de afgelopen vijftien jaar een bijzondere collectie eigentijdse tekeningen van Nederlandse kunstenaars opgebouwd, die vooral bekendheid geniet in kringen van kenners en kunstenaars. De rijk geschakeerde verzameling is echter niet alleen interessant voor zogenaamde 'insiders', maar heeft door haar diversiteit ook veel te bieden aan een breed publiek. In het Centraal Museum, waar de verzameling sinds 1990 is ondergebracht, werden de aanwinsten tot nu toe gepresenteerd in een tweetal tentoonstellingen: 'Linea Recta' (1990) en 'De bruiloftsreportage' (1996). In de opbouw van de collectie is globaal een tweedeling te onderscheiden. In de begintijd werden relatief veel tekeningen verworven van kunstenaars die zich richtten op datgene, wat lang als de essentie van tekenkunst werd beschouwd: lijnen op papier. Veel van deze kunstenaars werken abstract - enkele van hen wortelen in de conceptuele kunst van de jaren zeventig. De laatste jaren ligt juist een opvallend accent op tekeningen met een verhalend karakter, waarin het fantastische, absurde of surreële is verbeeld. Daarnaast valt op, dat de kunstenaars van nu veel vrijheid nemen bij de keuze van techniek, formaat, materiaalgebruik en onderwerp, waardoor het begrip 'tekening' steeds verder wordt opgerekt. Sinds 1985 zijn er meer dan 250 tekeningen verworven van 88 verschillende kunstenaars. Het is een eigenzinnige verzameling geworden, van een opvallend goede kwaliteit, die een brede waaier biedt aan stijlen en stromingen. De tentoonstelling 'Zinnenprikkelend' is het resultaat van een samenwerking tussen de Provincie Utrecht, het Centraal Museum en het Centrum Beeldende Kunst van de Provincie Utrecht in Amersfoort. Meta Knol kreeg de opdracht om in de verzameling te duiken en een selectie te maken. Ze koos ervoor om uitersten te verenigen, zodat recht wordt gedaan aan het dynamische karakter van de verzameling. De titel 'Zinnenprikkelend' kan worden uitgelegd als een uitnodiging om deze tekeningen vooral gevoelsmatig te bekijken. De neuroloog prof. dr. J. van Gijn schreef voor dit boekje een verhelderende tekst over het ingewikkelde verband tussen kijken, denken, doen en ervaren. Inmiddels vind ik het de hoogste tijd om de tekeningenverzameling van de Provincie Utrecht beter toegankelijk te maken. In deze tentoonstelling wordt een tip van de sluier opgelicht. Dat is echter niet genoeg. Daarom zal de Provincie Utrecht de komende vier jaar extra aandacht besteden aan de ontsluiting van de tekeningenverzameling en aan het vergroten van de bekendheid ervan. De tentoonstelling 'Zinnenprikkelend' is het startsein van die nieuwe, publieksgerichte koers.

Jan G.P. van Bergen,
Gedeputeerde voor cultuur

Catalogus bij de tentoonstelling 'Zinnenprikkelend'.
Een keuze uit de tekeningenverzameling van de Provincie Utrecht, Amersfoort.
Centrum Beeldende Kunst Provincie Utrecht, Amersfoort.
8 april t/m 28 mei 2000
Uitgever
Centrum Beeldende Kunst Provincie Utrecht, Amersfoort
Centraal Museum, Utrecht
Samenstelling tentoonstelling en redactie catalogus
Meta Knol
Met medewerking van
Liesbeth Jans
Marja Bosma
Hilde van Halbe
Len van den Berg
Ellen Altona
Arjan van Meerveld

aquarel

(de; -len; aquarelletje) [D1872] <Fr. aquarelle <It. aquarello], schilderij in waterverf, syn. waterverfschilderij

associatie

(de (v.); vgl. -atie) [D1537] <Fr. association]
1 vereniging van personen, organisaties of staten, vooral met een economisch doel
2 (biol.) samenleving van planten of dieren
3 (chem.) verbinding van moleculen tot grotere eenheden
4 (geol.) het samen voorkomen van bep. gesteenten
5 (psych.) onwillekeurig aangeleerde verbinding van gedachten, voorstellingen e.d. (m.n. als element van de vorming van spraak en beeldspraak)

collage

(de (v.); -s) [Dna 1950] Fr.]
1 (veroud.) omgang in vrije liefde, samenwoning buiten echt
2 moderne kunstuiting, waarbij een aantal (heterogene) voorwerpen aan elkaar gehecht, of knipsels aan elkaar geplakt worden
3 samenvoeging van heterogene delen tot een geheel

conté

(het; g.mv.) [D1881] genoemd naar de uitvinder ervan, de Franse chemicus Nicolas-Jacques Conté (1755-1805)], tekenkrijt van een bep. fabrikaat, m.n. zwart, ook wit en rood

geestesoog

(het) innerlijke aanschouwing: iets voor zijn geestesoog laten passeren

gouache

(de; -s) [D1832] Fr. <It. guazzo]
1 soort waterverf met gomwater gemengd, die zodanig wordt aangebracht, dat de ondergrond (papier, zijde enz.) geheel onzichtbaar wordt gemaakt
2 (meton.) met gouache vervaardigd kunstwerk

hand

(de; -en) [D901-1000] ~ Oud-Eng. *hentan* (trachten te pakken), hand betekend zw. 'grijper']
1 elk van de beide lichaamsdelen aan de uiteinden van de armen, zich uitstekend van de pols tot het uiteinde van de vingers, tot grijpen en vasthouden geschikt
2 (meton.) breedte, dikte of holte van een hand van een volwassen persoon als maat
3 (meton.) manier, trant van schrijven,

syn. *handschrift*

5 (vand.) partij
6 (bij apen; soms ook wel in verband met andere dieren) het met de menselijke hand (1) in gedaante overeenkomende lichaamsdeel
7 als onderdeel van werktuigen
8 (gew.) kruk aan gereedschappen, syn. *handvatsel, greep*
9 (meton., kaartsp. kaartverdeling in één hand
10 (meton.) (bij graafwerken) afstand die een man met de volle kruiwagen in dezelfde tijd kruit, syn. *handsloop*
11 (op behangselrukkerijen) drukvorm

hersenen

(mv.) hersens [D1201-1250] ~ Hd. *Ge(hirn)*, lat. *cerebrum*, gr. *kara* (kop, top)]
1 de bij de mens en de gewervelde dieren in de schedelholte gelegen weke, van buiten grijs, in vier lobben verdeelde massa celweefsel, die de zetel is van de geestelijke vermogens en het centrum van de zintuiglijke gewaarwordingen
2 de hersenen (1) als zetel van het verstand
3 (vand.) verstand, geest, rede
4 (fig.) hersenpan, schedel

houtschool

(de), verkoold hout (...); - verkoold hout in staafjes als tekenmateriaal

inkt

(de (m.)) [D1351] <Oud-Fr. *enque* <Laat-Lat. *encaustum* (de purperrode inkt van de latere Romeinse keizers in Triest, e.g. ingebrand)]
1 (g.mv.) (stofn.) gekleurde, m.n. blauwe of zwarte vloeistof waarmee men schrijft of tekent (...); Oost-Indische inkt, (Belg. N.) Chinese inkt [leenvertaling van Fr. *encre de Chine*], een duurzame inktsoort, bestaande uit koolstof, door een lijnoplossing in colloïdale toestand gebracht, met schellakzeep als bindmiddel, en gebruikt bij het tekenen en schilderen; komt als vloeistof en in blokjes voor
2 (g.mv.) (stofn.) lijmerige, kleurstof bevattende stof waarmee letters in de drukvorm en gravures, etsplaten enz. worden bestreken om afdrucken te kunnen maken, syn. *drukinkt*
3 (g.mv.) (stofn.) bruinzwart vocht dat de inktvis uitspuist, syn. *sepia*
4 (-en) (soortn.) soort van inkt

krijt

(het) [D1301-1400] <Lat. *creta* (gezuiverd), verkort uit *terra creta* (krijt, lett. gezuiverde aarde)]
1 (g.mv., als soortnaam -en) (stofn.) in hoofdzaak uit koolzure kalk bestaande, witte of witgele, vrij zachte, in zuivere

toestand gemakkelijk afgevend delfstof, vroeger o.m. gebruikt om te schrijven
2 (g.mv., als soortnaam -en) (stofn.) mengsel van gips, talk, bindmiddelen en eventueel kleurstoffen, dat, in staafjes geperst, in plaats van echt krijt (1) gebruikt wordt om te schrijven, syn. *schrijfkrijt* (...); - uit andere grondstoffen gewonnen of kunstmatig voortgebrachte stof die dient als tekenmateriaal, syn. *tekenkrijt*
3 (-en) (meestal verkleinv.) stuk schrijft of tekenkrijt
4 (g.mv.) (verzamen.) (geol.) alle gronden die tot het krijtsysteem behoren

marker

(de (m.); -s) [Eng.]
1 voorwerp dat iets markeert, dat extra aandacht op iets vestigt; - markeerstift
2 (biochem.) stof waarvan de aanwezigheid in het bloed met grote waarschijnlijkheid wijst op het bestaan van een bep. ziekte, syn. *merkstof*

materiaal

(het) [D1545 'bouwmaterialen'] <Oud-Fr. *material* of direct <Lat. *materialis*]
1 (materialen) de ruwe stof tot enig werk, syn. *bouwstof, grondstof*
2 (materialen) gegevens voor een werk van de geest
3 (materialen, ook wel verzameln.) benodigdheden voor een dienst, een werkzaamheid enz.
4 (g.mv.) (verzamen.) oorlogsbehoeften, legerbehoeften (in deze bet. dooreen gebruikt met 'materieel')

motoriek

(de (v.); g.mv.) [Dna 1950] <Hd. *Motorik*, afgeleid van *Motor* (stuwende kracht)]
1 mate van beweeglijkheid van het lichaam (als deel van het gedrag)
2 stuwkracht (ook fig.)

olieverf

(de)
1 met drogende olie aangemaakte verfstof, vooral in de schilderkunst in gebruik
2 (meton.) als verkorting van olieverschilderij

oog

(het; ogen) [D901-1000] ~ Lat. *oculus*]
1 elk van de uitwendig zichtbare organen van het gezichtsvermogen, m.n. dat van de mens, hetzij de oogbol in het geheel, hetzij meer bepaald dat gedeelte ervan dat van buiten zichtbaar is
2 het genoemde orgaan beschouwd m.b.t. de kleur van de iris
3 het gezichtsorgaan met de oogleden, het gezichtsorgaan beschouwd m.b.t. de

de stand van de oogleden
4 het gezichtsvermogen beschouwd als iets dat iemands karakter, zijn inwendige toestand, zijn stemming, kenbaar maakt
5 een blik, de gezamenlijke blikken die men op een voorwerp richt
6 uitgestrektheid die men van een bepaald punt uit kan overzien, draagwijdte van de blik
7 (veroud., gew.) uitzicht, voorkomen van iets dat waargenomen wordt
8 (meton.) afbeelding van een oog
9 (bij verg.) min of meer op een oog (1) lijkende of daarmee vergeleken opening aan sommige voorwerpen of gereedschappen
10 een van beide delen van een sluitmiddel aan kledingstukken, een min of meer hoefijzervormig ringetje waarin een haakje wordt bevestigd
11 elk van de ondiep, meestal zwart gekleurde putjes op dubbel- of dominostenen
12 uitgevloeiende druppel vet die bij het koken van vette stoffen in water aan de oppervlakte komt
13 (tuinb.) net zichtbaar knopje
14 (wev.) de knoop of strik in het midden der draden van de schaften van weefgetouwen
15 holligheid, gat in brood en kaas
16 (bouw.) cirkelvormig venster in een gevel, onder het dak
17 het oogvormige gedeelte aan sommige letters

papier

[D1301-1400] Oud-Fr.]
1 (g.mv.) (stofn.) stof die vroeger uit papyrus, later en nu uit katoenen en linnen lopen, stro, hout wordt vervaardigd en dient om op te schrijven, te tekenen enz.
2 (verzamen.) geld in bankbiljetten
3 (-en) (soortn.) soort van papier
4 (-en) (soortn.) vel of stuk papier
5 (-en) (soortn.) officiële bewijsstukken, akten, m.n. officiële stukken of verklaringen die men bij zekere gelegenheden moet overleggen
6 (-en) (soortn.) geldswaardig bankbiljet

pastel

(het; -s) [D1778] Fr. <It. *pastello*, verkleiningsvorm van *pasta* (deeg, stijfsel)]
1 soort van droge kleurstof, gemaakt door kleuren fijn te stampen met gips, krijt, zinkwit enz. en dit poeder met een bindmiddel te binden
2 pastelstift
3 pasteltekening
4 de kunst om met pastel te schilderen
5 als verkorting van pastelleur

1

Rosemin Hendriks
zonder titel, 1994
houtskool en conté op papier
134 x 179 cm
1995/27972

2

René Daniëls
Het Glazen, 1984
waterverf en potlood op papier
41,8 x 29,5 cm
1990/26745

3

Kees Smits
zonder titel, 1984
olieverf op papier
50,1 x 65 cm
1990/26820

4

Armando
Landschap, 1978
potlood en kleurpotlood
op papier
73,5 x 97 cm
1998/28454

5

Marlene Dumas
Portret, 1983
papier, inkt, krijt en
waterverf op papier
24,1 x 19 cm
1990/26746

6

Robbie Cornelissen
Gedachten over een reservaat
voor een nog onbekende
diersoort (about caves and
brainstructures), 1998
potlood en aquarel op papier
24 x 32,3 cm
1999/28561

7

Jans Muskee
Family (it looks like your left
hand doesn't love me), 1994
potlood op papier
100 x 70 cm
1995/27940

8

Constant
Schets voor een mobiel
labyrinth, 1968
potlood, krijt en aquarel
op papier
100 x 125 cm
1995/27938

9

Rob van Koningsbruggen
zonder titel, 1984
olieverf op papier
72 x 102 cm
1990/26819

10

Henri Jacobs
Bassin, 1991
potlood op papier
59,4 x 42 cm
1992/27399

11

Erik Andriesse
Zonnebloem, 1992
gemengde techniek op papier
75 x 104,5 cm
1996/28088

12

Carel Visser
Rembrandt, 1984
collage met reproductie,
veren en inkt op papier
63 x 48 cm
1990/26772

13

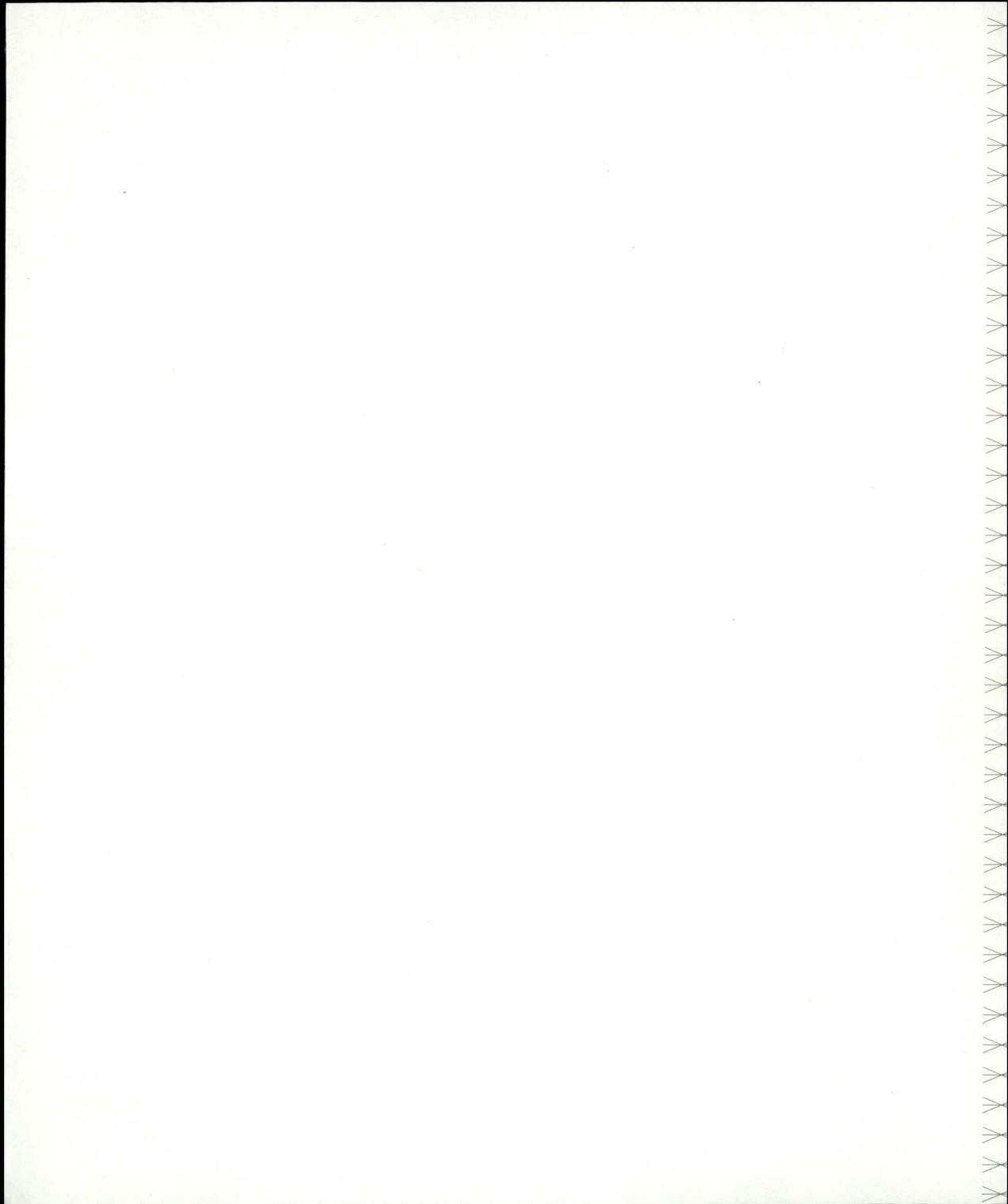
Mai van Oers
zonder titel, 1996
aquarel en gouache op papier
10 x 14,3 cm
1998/28379

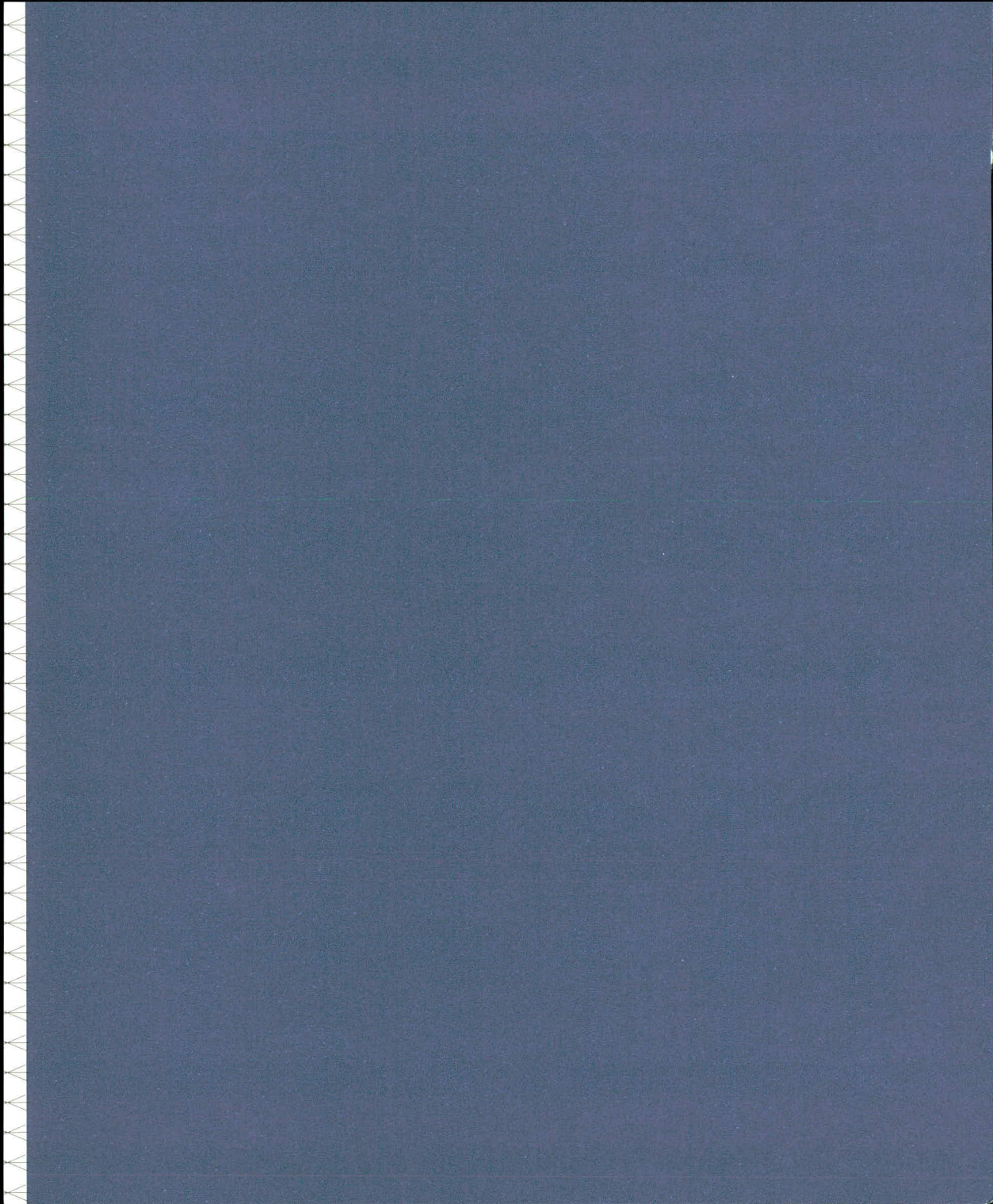
14

Paul Klemann
De blueszangeres (droom
18 juni 1993), 1993
marker, viltstift, 6B-potlood en
kleurpotlood op krantenpapier
31 x 55 cm
1993/27751

15

Jan Schoonhoven
zonder titel, 1967
viltstift op papier
42,6 x 26,8 cm (dagmaat)
1990/26777

AMERICAN PHRENOLOGICAL JOURNAL.
 KNOW THYSELF.

HOME TRUTHS FOR HOME CONSUMPTION.

1848.

VOL. X. MARCH. NO. 3.

O. S. FOWLER, EDITOR.

PHRENOLOGY, PHYSIOLOGY, PHYSIOGNOMY, MAGNETISM.

NEW YORK:
 FOWLERS & WELLS,
 PHRENOLOGICAL CABINET, 131 NASSAU-STREET.

Terms \$1 a Year, invariably in advance. Ten cts. a Number.

Fig. 2

Geen knobbels, maar netwerken

Toen de zgn. lokalisatie-theorie voor bepaalde hersenfuncties eenmaal vaste voet had gekregen, schoten sommige denkers erg ver door. Aan elk plekje op het hersenoppervlak werd een bepaalde psychische functie toegedacht, van vaderlands-liefde tot hebzucht (figuur 2). Deze leer, de frenologie, hield tevens in dat aan de schedelvorm kon worden afgemeten in welke mate een eigenschap tot ontwikkeling was gekomen. Daarvoor werden zelfs speciale meetapparaten ontwikkeld. De uitdrukking 'talen-knobbel' verwijst naar deze manier van denken.

Tegenwoordig neemt men aan dat 'talenten' bestaan uit goede netwerk-verbindingen tussen de gespecialiseerde hersengebieden. Sommige van die netwerken bestaan alleen in één hersenhelft. Zo bevindt de taalfunctie zich bij de meeste mensen alleen links. Meestal in de rechter hersenhelft vindt men het vermogen tot ruimtelijke voorstellingen (tekentalent, maar ook ergens de weg kunnen vinden). De circuits daarvoor bevinden zich natuurlijk dicht bij de primaire hersenschors voor het zien, maar zijn daarmee niet identiek. Het gaat niet zozeer om scherp zien, maar om associaties daarmee: het vermogen om iets te zien dat er niet is – het 'geestesoo'. Er is op dit gebied veel variatie tussen mensen. Sommigen (waaronder schrijver dezes) zijn misdeeld wat betreft de 'bekabeling' van het achterste deel van de rechter hersenhelft: zij kunnen geen drie straten ver lopen zonder te verdwalen, en komen bij het (na)tekenen van een koe nooit boven het niveau van een zesjarige. Anderen worden beeldend kunstenaar.

Van verbeelding naar beeld

Beeldend vermogen is niet hetzelfde als scheppingskracht. De drang om interne voorstellingen daadwerkelijk uit te beelden heeft veel meer te maken met algemene persoonlijkheidskenmerken, waarvan de plaats niet goed in de hersenen is aan te wijzen. Aspecten als creativiteit en impulsiviteit zijn te veelzijdig om zelfs maar als circuit herkend te kunnen worden.

Van alle hersenprocessen is de inwendige voorstelling het meest wezenlijke element. De motoriek van de hand bij het tekenen is niet bijzonder ingewikkeld. Iemand met een fraai handschrift en een goed gezichtsvermogen kan daarmee nog niet tekenen. Het is het inwendige beeld dat de handbewegingen stuurt, via verbindingen tussen associatieschors en motorische schors. De verbindingen tussen visuele schors en associatieschors maken het mogelijk steeds te controleren of de voorstelling die op papier verschijnt overeenkomt met het inwendige beeld. Zo vervult het geestesoo de centrale rol in de cirkelgang tussen oog en hand.

J. van Gijn

Van geestesoog naar papier

De hand van de tekenaar beweegt zich boven blank papier. Er verschijnt een beeld: een lijster die zijn veren poetst, of een abstracte vorm, of een zittende vrouw in ochtendjas. Wat speelt zich tijdens het ontstaan van de tekening in de hersenen van de kunstenaar af? Hoe werken oog en hand samen? Wat bevindt zich daartussen?

Taakverdeling binnen de hersenen?

Aristoteles beschouwde het hart als de zetel van de ziel, maar sedert de tijden van de klassieke geneesheren Hippocrates (460-370 voor Christus) en Galenus (131-201) twijfelde de mensheid er niet meer aan dat de menselijke geest in de hersenen huisde. Over de werking van een orgaan komt men niet veel te weten als niet eerst de bouw bekend is. Het heeft in onze jaartelling tot de Renaissance geduurd voordat men het menselijk lichaam durfde te openen en naar de hersenen kon kijken. Illustraties, zo die al bestonden, waren meer een geschematiseerde theorie dan ware afbeeldingen. Bovendien ging bij de eerste anatomische beschrijvingen de aandacht vooral uit naar de met vocht gevulde holten in het hersenweefsel. Daar, zo vermoedde men, kwamen gedachten en indrukken tot stand. Pas in de 17e eeuw kwamen betrouwbare afbeeldingen van de hersensubstantie zelf in omloop. Tot tegen het einde van de 19e eeuw bleef er strijd woeden of de hersenen functioneerden als één geheel, of dat afzonderlijke functies tot bepaalde delen van het hersenweefsel waren beperkt. Zoals zo vaak bleek de waarheid in het midden te liggen.

Vijf ingangen, één uitgang

Een strikte specialisatie van hersenweefsel geldt voornamelijk voor die plaatsen waar de signalen binnenkomen van de vijf zintuigen (het zien, gevoel, gehoor, reuk en smaak), en waar de signalen voor het bewegen van spieren de hersenen weer verlaten. In figuur 1 ziet u van links gezien de hersenen van een volwassene, getekend door Gratiolet (1815-1865). De met **M** gemarkeerde hersenwinding, die van de kruin naar beneden loopt, vertegenwoordigt de motoriek. De hersenschors voor de voet bevindt zich bovenin, dan komen naar beneden toe de andere lichaamsdelen, met een verhoudingsgewijs groot oppervlak voor de hand, bij **H**. De winding vlak achter de motorische winding, door een groeve ervan gescheiden, is de hersenschors voor het voelen (**V**). De hersenschors voor het zien bevindt zich in het achterhoofd (**Z**), dat voor het gehoor in de diepte van de zgn. slaapkwab (**O**), en voor de reuk onderaan de voorzijde van de hersenen (**R**; vlak boven de neus dus). De smaak is op deze tekening niet goed aan te geven. Voor bewegen, voelen en zien zijn de projecties spiegelbeeldig: met de linker hersenhelft beweegt en voelt men de rechter lichaamshelft, en ziet men het rechter deel van het gezichtsveld.

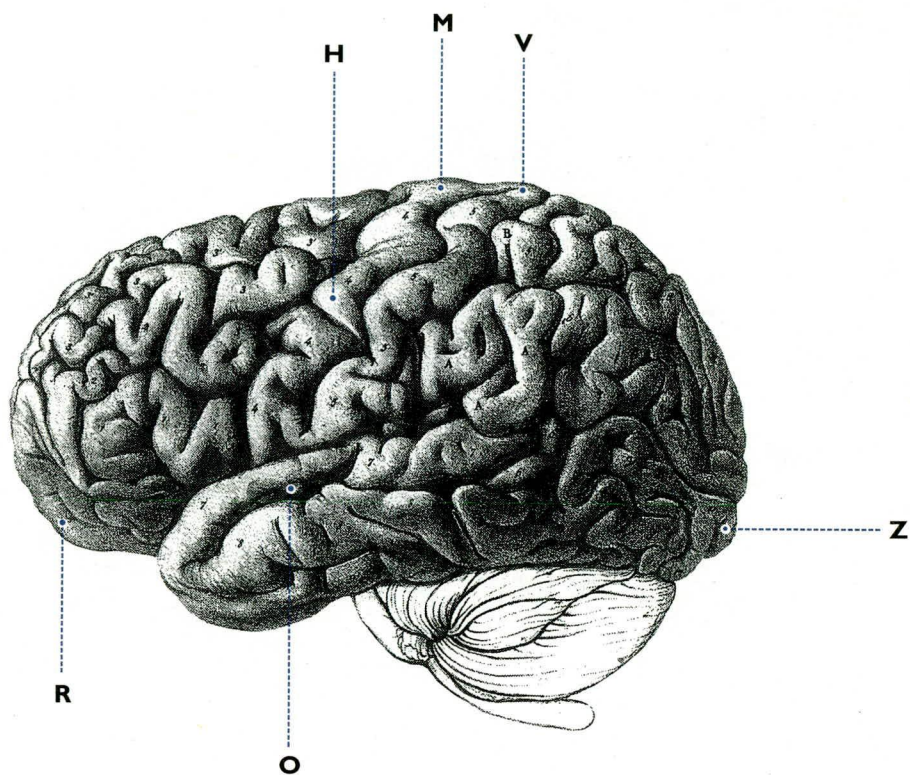
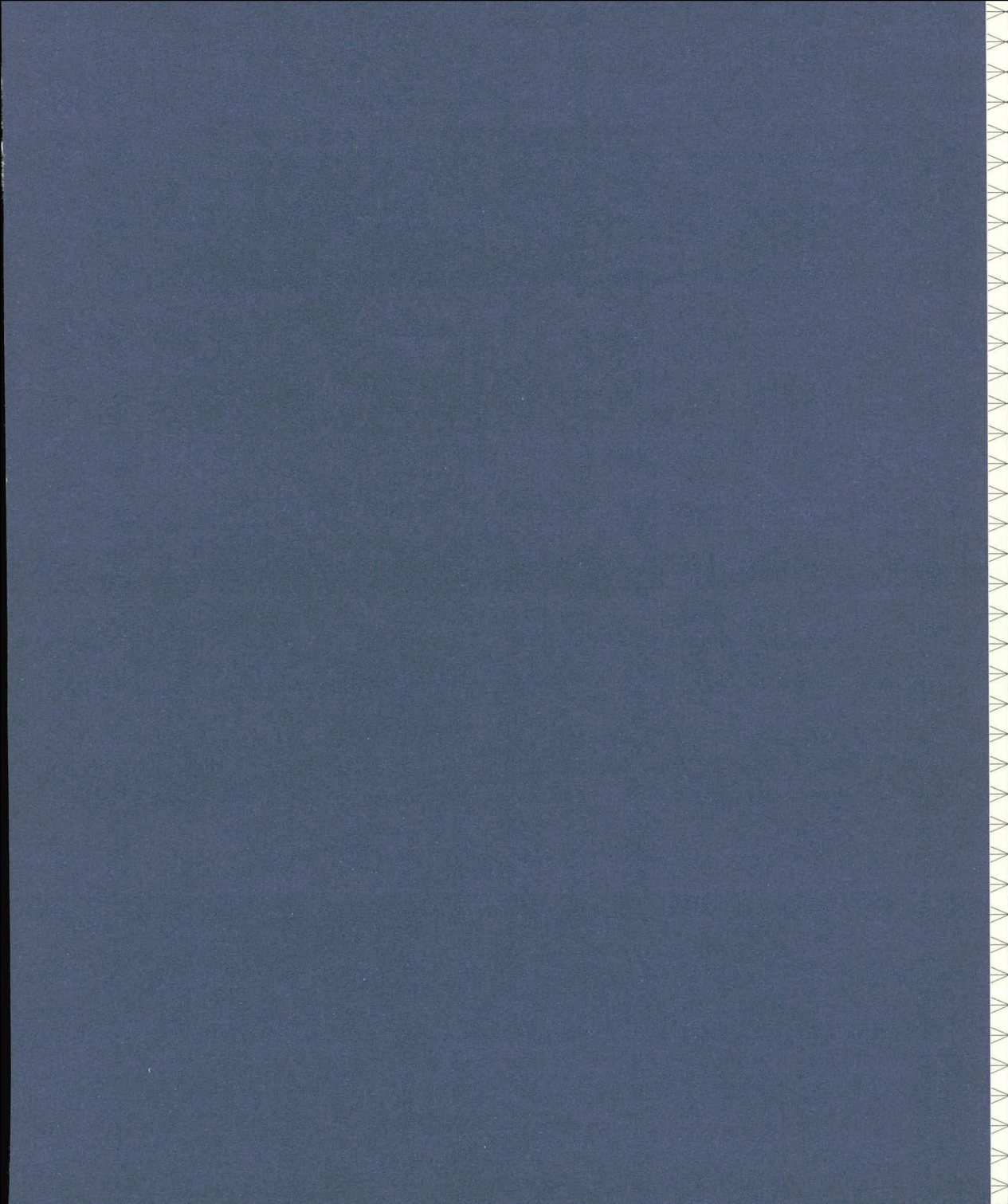
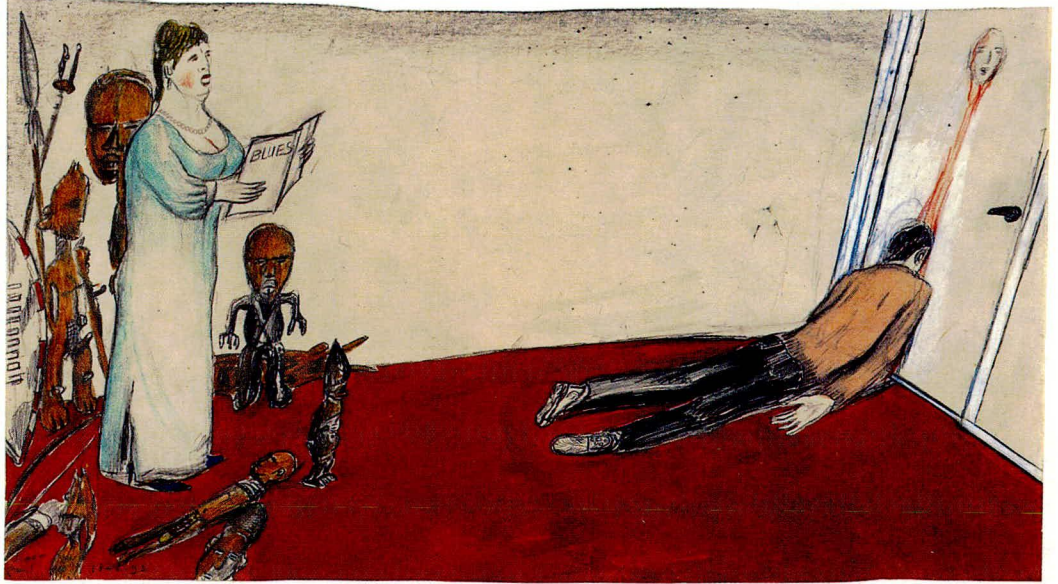

Fig. 1

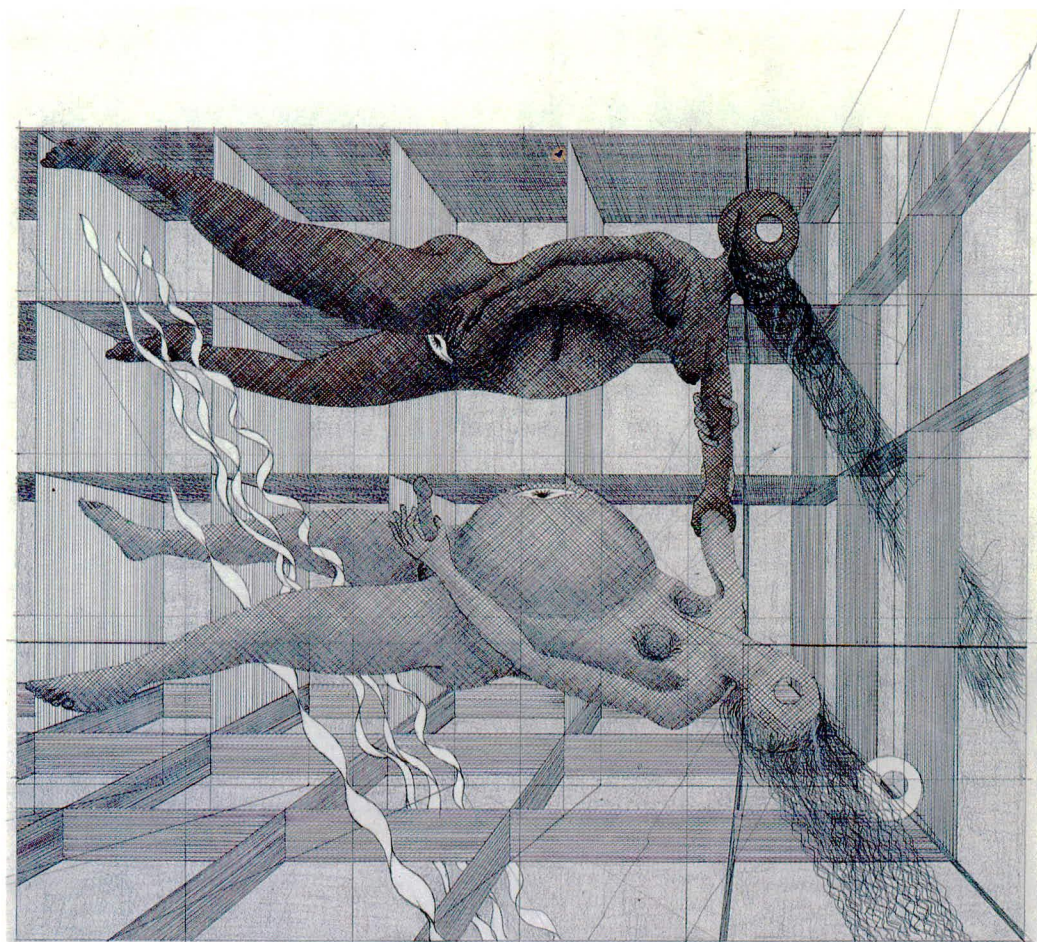
A dense, repeating pattern of small, stylized, dark brown, blocky characters or symbols arranged in a grid-like fashion, resembling a textured surface or a dense forest of tiny figures. The pattern is composed of many small, identical or near-identical units that fit together to form a larger, more complex visual texture. The overall effect is one of a highly detailed, almost abstract, surface that could be interpreted as a microscopic view of a material or a vast field of tiny organisms.

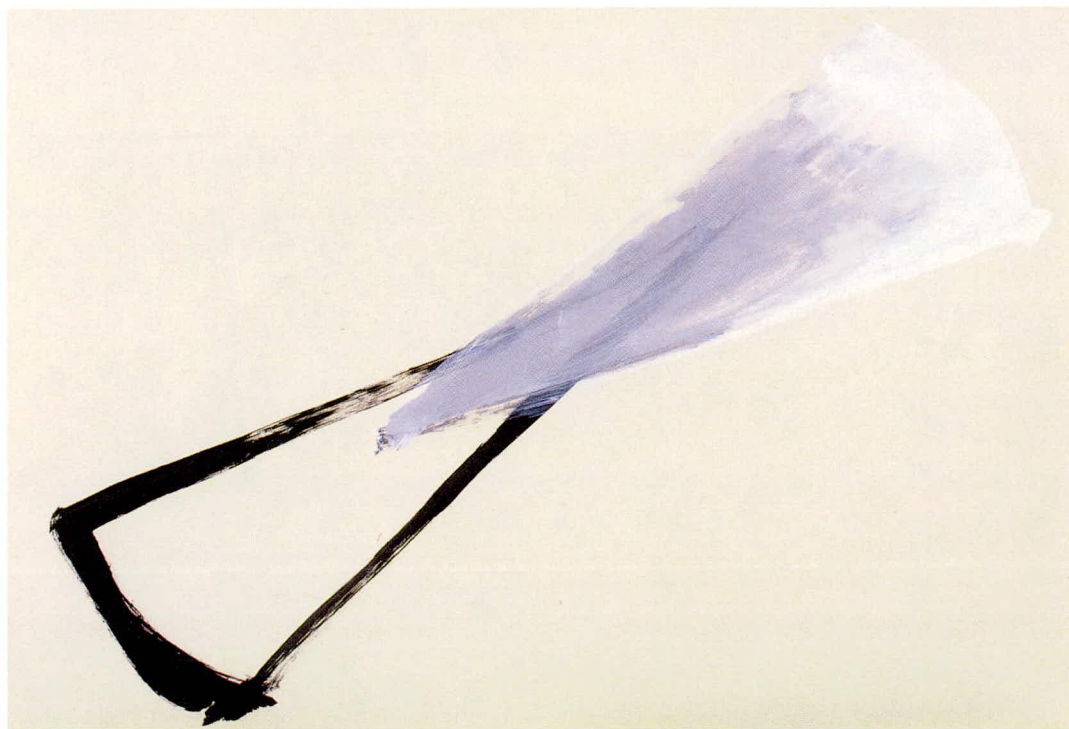

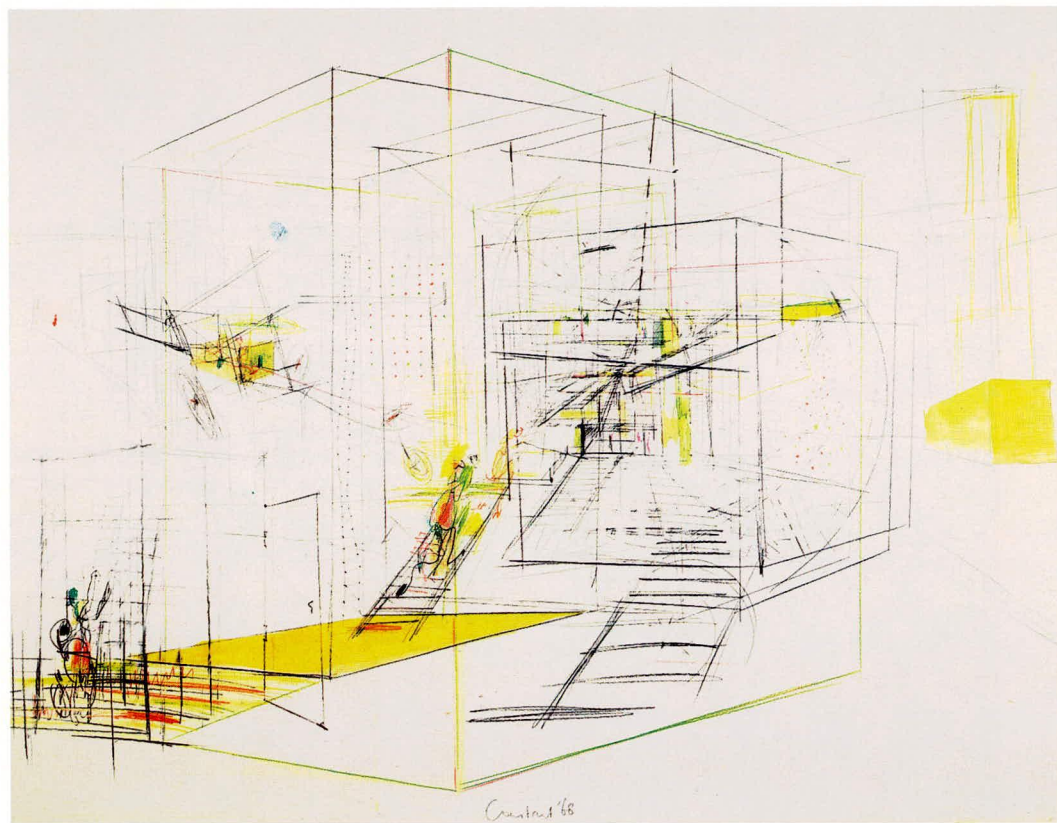

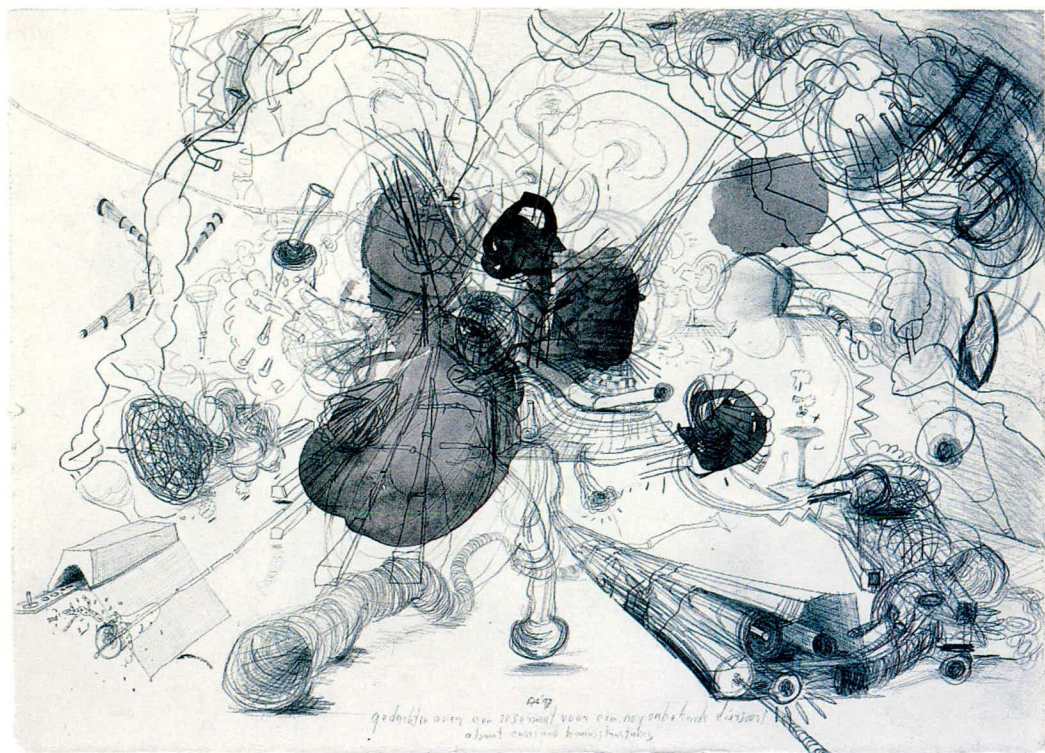
NISSAB
AMÉRICAINES ANDROGYNE
permanent supérieur indifférent
et MORIDICUS AIME SA MAMAN
199151303

Hervé Jansz
1991

potlood

- [D1618] van pot + lood, oorspr. grafiet om in de pottenbakkerij vuurvaste smeltkroezen te maken]
1 (g.mv.) (stofn.) grafiet
2 (potloden) een doorgaans met hout omgeven staafe van grafiet gemengd met pijpaafer om mee te schrijven of te tekenen: *hoe meer pijpaafer hoe harder het potlood*; een gemiddeld potlood is goed voor een lijn van 56 km (...): - (ook) derg. staafe met kleurkrijt e.d., syn. kleurpotlood
3 potloodhouder, vulpotlood
4 (soldatent.) geweer
5 (inform.) penis

reproductie

- (de (v.); vgl. -ie) [*<Fr. reproduction*]
1 herhalig
2 (biol.) het opnieuw voortbrengen; - organische vervanging van verloren gegane of beschadigde delen
3 voortplanting
4 (econ.) het opnieuw produceren
5 (psych.) het zich weer bewust maken, het zich weer opnieuw herinneren van vergeten of zeer vaag geworden voorstellingen, belevingen, indrukken, enz.
6 het elders of met andere middelen herhalen, weergeven van indrukken, beelden, klanken, woorden, gebeurtenissen enz.: *men neemt aan dat de waarnemingsinhoud een reproductie is van eigenschappen der werkelijkheid* (Polak)
7 het nabootsen, nabebelden, m.n. met het oog op vermenigvuldiging
8 nabootsing, m.n. de plaat die een schilderij of grafisch kunstwerk volgens een bep. procedé zo getrouw mogelijk weergeeft
9 vertolking, uitvoering, opvoering

techniek

- (de (v.); -en) [D1871] *<Fr. technique* *<Gr. technikos* (in zijn handwerk bedreven)]
1 de bewerkingen of het geheel van de bewerkingen of verrichtingen, nodig om in een bepaalde tak van kunst, handwerk, nijverheid enz. iets tot stand te brengen
2 geheel van de bewerkingen en verrichtingen behorende tot de nijverheid en de toegepaste exacte wetenschap
3 meestal na langdurige oefening verworven bedrevenheid, de lichamelijke vaardigheid, de beheersing van de middelen waardoor een kunstenaar of een sportman tot prestaties kan komen
4 (meton.) technische hulpmiddelen of installaties

teken

- (het; -s of -en; -tje) [D901-1000] *<Lat. dicere* (mededelen), *Gr. deiknumi* (ik wijs aan) en *<Nl. betichten*]
1 iets waardoor een feit, een gevoel enz.

- met de zintuigen waarneembaar wordt, syn. uiting, blijk, symptoom
2 iets waardoor een toekomstige gebeurtenis wordt aangekondigd, syn. voorteken
3 zinnebeeld, symbool
4 voorwerp of figuur, ter onderscheiding van een persoon of zaak door hem gedragen, resp. erop aangebracht
5 figuur die een nabootsing is van iets, syn. afbeelding
6 zichtbaar of hoorbaar middel om zijn gedachten uit te drukken, iets te kennen te geven
7 (van tevoren afgesproken) middel om een wens of bevel kenbaar te maken, syn. sein, signaal
8 wonder als middel om iets kenbaar te maken of als bewijs van de macht van een godheid, syn. wonderteken
9 sterrenbeeld, m.n. een van de twaalf segmenten van de dierenriem

tekenachtig

- (bn.; vgl. -achtig)
1 op juiste of treffende wijze uitbeeldend, expressief beeldend
2 (fig.) goed getroffen, syn. beeldend
3 tot tekenen uitlokkend, syn. schilderachtig, pittoresk
4 (soms onderscheiden van schilderachtig) meer door het beloop van lijnen dan door kleurschakering of tinten treffend

tekenen

- (tekende, h. getekend)
1 (overg.) door middel van een teken of merk onderscheiden, van een teken of merk voorzien
2 (overg.) zijn handtekening plaatsen op -, syn. ondertekenen
3 (overg.) (alleen passief gebruikt) van figuren voorzien, m.n. gezegd van de huid van dieren
4 (overg.) met potlood, krijt, inkt, enz. een persoon of zaak met lijnen afbeelden of voorstellen: *tekenen is de kunst om op een plat vlak dingen weer te geven die aan de verbeelding of rechtstreeks aan de werkelijkheid ontleend zijn, door middel van lijnen en vlakken die door kleur of toon uitkomen tegen het grondvlak* (Vogelzang)
5 (overg.) (fig.) met woorden een beeld van een persoon of zaak geven, syn. beschrijven, schetsen
6 (overg.) (fig.) zichtbaar maken, doen blikken, doen kennen, syn. vertonen
7 (overg.) (veroud.) aanwijzen, aangeven
8 (onoverg.) iemands gezondheids-toestand of wat er in iem. omgaat door uiterlijke tekenen tonen
9 (onoverg.) (van de zee) een vochtige plek op het strand achterlaten, waaruit blijkt hoe hoog het water gestaan heeft
10 (onoverg.) (van jachthonden) door

- versnelde bewegingen van de staart het spoor of de nabijheid van wild aanduiden, syn. markeren
11 (onoverg.) (van wild) door zijn bewegingen te kennen geven dat en hoe het wild aangeschoten is

tekening

- (de (v.); vgl. -ing; tekeningetje)
1 het plaatsen van een handtekening, syn. ondertekening
2 het getekend-zijn, wijze waarop iets van figuren is voorzien of zich in figuren vertoont, syn. patroon
3 het afbeelden met potlood enz. van iets of iem. (...) meestal wordt het woord 'tekening' voor het gemak gebruikt voor alles wat op papier is afgebeeld (NRC)
4 door tekenen ontstane voorstelling, syn. afbeelding, schets (vooral als kunstuiting) (...) een tekening is een afbeelding bestaande uit lijnen (NRC)
5 detailtekening van een gebouw, van een constructie, waarop alle afmetingen, de samenstelling e.d. zijn aangegeven, syn. werktekening, constructietekening, bouwtekening
6 (fig.) beschrijving

tekenkunst

- (de (v.)) kunst om iets in lijnen en tinten af te beelden

tekenvlak

- (het), vlak waarop de projectie van een punt, vlak, lichaam of doorsnede wordt overgebracht

verbeelding

- (de (v.); vgl. -ing)
1 het verbeelden, syn. uitbeelding
2 het zich-verbeelden
3 het vermogen zich willekeurige zaken en toestanden in de geest als reëel voor te stellen, syn. fantasie, verbeeldingskracht
4 valse voorstelling, syn. inbeelding, waan
5 verwaandheid, hoogmoed, inbeelding
6 (gew.) zin, trek; - gevoel voor iets
7 dat wat verbeeld, voorgesteld wordt

viltsift

- (de (m.)), (teken)pen met dikke vilten punt en inkt Houder, syn. vilpen

waterverf

- (de)
1 verf die men alleen met water of met gomwater aanmengt, syn. aquareverf
2 (bouwk.) verfstof aangemengd met verdund waterglas om muren te beschilderen

zien

- (zag, h. gezien) [D1200] *<Hettitisch sakuwa* (mv.) ogen) en misschien *<Lat. sequi* (volgen)]
1 (onoverg.)

- 1 het vermogen hebben met het oog waar te nemen
2 de gelegenheid of mogelijkheid hebben het gezichtsvermogen te gebruiken
3 het gezichtsvermogen gebruiken op de in een bepaling genoemde wijze, syn. blikken, kijken
4 (fig.) het uitzicht of voorkomen hebben dat, zich vertonen zoals een bepaling zegt: *bleek zien*
5 uitzicht geven
6 *zien op* -, *doelen, slaan op*
II (overg.)
1 met de ogen waarnemen
2 bekijken
3 opmerken
4 aantreffen, vinden
5 (oneig.) in, met de geest waarnemen, syn. zich voorstellen
6 leren kennen, syn. begrijpen
7 inzien
8 innerlijk beschouwen, syn. overwegen
9 nagaan
10 als mogelijkheid of uitkomst verwachten
11 moeite doen om, syn. proberen
12 waarnemen als geschiedend, syn. beleven
13 de waarde, de mogelijkheden inzien van -
14 beoordelen, beschouwen

zintuig

- (het; -en) [D1678] een jonge vorming, vermoedelijk gemaakt om verwarring met de betekenis van zin te voorkomen], elk van de organen waardoor prikkels uit de buitenwereld in gewaarwordingen worden omgezet en waardoor wij kennis van de wereld krijgen (*organum sensuum*)

zinnelijk

- (bn.; vgl. -lijk), zinlijk [D1461 'zinne-lijk'] voor de etymologie zie zindelijk]
1 onder het bereik van de zinnen vallend, syn. zintuiglijk, sensorisch, sensibel
2 de zinnen als lichamelijke vermogens betreffend, tgv. geestelijk
3 met zinnen begaafd: *een mens is een zinnelijk wezen*
4 (beperk.) alleen de zinnen aangaand of bevredigend, tgv. onzinnelijk
5 geneigd tot zingenot, syn. wellustig, wulps, sensueel

zinnenprikkelend

- (bn.; -er, -st.) zinnelijke lust verwekkend of aanwakkerend

